

Lina Vėžalienė, Eglė Zubienė. Individualioji psichologija. A. Adleris ir mada

2008-07-24

Alfredas Adleris – vienas žymiausių šiuolaikinės psichologijos pradininkų, gimė 1870 m. Vienoje. Gyveno ir dirbo Austrijoje bei JAV, Didžiojoje Britanijoje, kur 1937-aisiais mirė. Dėstė Europos ir JAV universitetuose. Daugelis žymių psichologijos teoretikų ir praktikų sėmėsi idėjų iš A. Adlerio mokymo, kurį jis pavadino individualiaja psichologija.

Žmogaus vientisumas - vienas pagrindinių individualiosios (A. Adlerio) psichologijos teiginių

A. Adleris teigė, kad asmuo yra vientisas, visuminis, neskaidomas į dalis. Individualiojoje psichologijoje žmogaus kūno, psichikos ir dvasios vienybė apibrėžiama holizmo terminu.

Remiantis holizmo principu, visi trys žmogaus lygmenys - kūnas, psichika ir dvasia - yra vienas su kitu susiję, vienas per kitą pasireiškia ir vienas kitą veikia. Žmogaus „socialinė oda“ – drabužis, būdamas holistinės mozaikos dalis, taip pat atspindi žmogaus charakterį, vertybines nuostatas ar kitas gyvenimo stiliaus apraiškas. Gyvenimo stiliaus terminą įvedė

A. Adleris, taip išreišdamas psichologinio lygmens holizmą. Gyvenimo stilius yra visuminis asmens reiškimasis socialinėje aplinkoje: visuma būdų, kuriais žmogus save pateikia kitiems, mato aplinką, sprendžia kylančius sunkumus, siekia gyvenimo tikslų. Vienas iš būdų, pasireiškiantis per kūno lygmenį, yra savo gyvenimo tikslo realizavimas per drabužį, per savo aprangą. Todėl A. Adlerio (kaip ir bet kurio kito individo) aprangos stiliaus sąsajos su gyvenimo stiliumi gali būti nagrinėjamos dviem aspektais: pirma, apranga kaip gyvenimo stiliaus neverbalinė išraiška ir antra, apranga, kaip būdas siekti savo gyvenimo tikslo.

Visuomenėje apie žmogų dažnai sprendžiama pagal išorę: pagal stovėseną, eisną, judesius, gestus ir panašiai. Šie vertinimai ne visuomet sąmoningi, bet visuomet sudaro pagrindą simpatijos ar antipatijos jausmui.

Ką dar, be nesąmoningai pajuntamos simpatijos ar antipatijos, galima būtų suprasti iš žmogaus aprangos? Ką aprangos stilius gali „papasakoti“ apie individo gyvenimo stilių, tikslus, individualiąją logiką?

Mada kaip reiškinys

Onore de Balzakas yra pasakęs: „Kvailas tas, kuris madoje mato tik madą“. Nes mada, kaip reiškinys, pasireiškia daugybėje žmogaus gyvenimo sričių: socialinėje, ekonominėje,

kultūrinėje. Mada atlieka socialines funkcijas: veikia ir reguliuoja žmogaus socialinius santykius; psichologines funkcijas: daro įtaką žmogaus sąmonei ir elgesiui bei vertybinėms funkcijoms, kurios pasireiškia per šiuolaikiškumą, demonstratyvumą ir žaismingumą.

Socialinė mados funkcija. Vakarų Europoje viduramžiais visų gėrybių, tarp jų ir aprangos, naudojimas buvo griežtai reglamentuotas. Kostiumas nurodydavo žmogaus priklausomybę ne tik tam tikrai klasei ar sluoksniui, bet ir socialinei grupei. Diferenciacija per aprangą reikėsi tarp įvairių profesijų, organizacijų. Tokia mados diferenciacijos funkcija yra išlikusi iki šių laikų.

Vertybinė mados funkcija. Šiuolaikiškumas – tai fundamentali vertybė mados struktūroje. Šiuolaikiškumas asocijuojasi su progresyvumu, pasirengimu pokyčiams ir kūrybai, priešpriešinamas rutinai, konservatyvumui.

Komunikacijos procese jos dalyviams būtina pažinti vienas kitą ir būti atpažintiems, matyti ir būti pamatytiems. Tuo požiūriu tampa reikšminga kita mados vertybė – demonstratyvumas. Patarlė sako: „Sutinka pagal drabužį, išlydi pagal protą“. Nors akcentuojama paprastai antroji patarlės dalis, tačiau ir „sutikimas pagal drabužį“ nėra mažiau reikšmingas. Todėl būtent demonstratyvumas padeda tokiomis sąlygomis, kai komunikacija yra trumpalaikė ir paviršutiniška.

Dar viena mados vertybė, galinti pasireikšti per aprangą, tai – žaidimas. Aprangos žaismingumas gali turėti dvejopą reikšmę. Pirma, jis gali būti siejamas su vaikiškumu, infantiliškumu. Antra vertus, galima daryti prielaidas apie žmogaus euristišką, ieškantį charakterį, džiaugsmingą požiūrį į gyvenimą.

Kita mados funkcija – komunikacinė. Dalyvaudami madoje, individai siunčia vienas kitam pranešimus apie savo santykį su mados vertybėmis, apie savo priklausomybę (nepriklausomybę) grupei, profesijai, visuomenės sluoksniui ir t.t.

Demarkacinė mados funkcija ypač svarbi nesusijusiam stebėtojai, palengvina laiko, geografinių, valstybinių ribų atpažinimą.

Mados psichologinės funkcijos. Individas įtvirtina savąjį „aš“ priimdamas vienus standartus ir atmesdamas kitus, taip susitapatindamas su jam reikšmingomis grupėmis ir atsiskirdamas nuo tų grupių, kurios nėra jam svarbios. Mada taip pat suteikia galimybę individui paslėpti savąjį „aš“, ištirpti minioje, jei tai jam būtina. Kita mados psichologinė funkcija – psichofiziologinė iškrova. Ši funkcija tampa reikšminga tuomet, kai žmogų apninka monotonija, pasijaučia pernelyg standartizuota visuomenės lašte, stengiasi kompensuoti emocinį skurdą.

Kiekvienas žmogus savo santykį su mada išreiškia individualiai, remdamasis savo vidinėmis vertybėmis ir nuostatomis, savo asmenine logika. Patyrinėjus konkretaus laikmečio mados tendencijas, konkretaus žmogaus aprangos stilių, galima būtų atsekti, koks šio žmogaus asmeninis santykis su mada, kaip aprangos stiliuje atsispindi jo deklaruojamos vertybės, kaip tai yra susiję su konkretaus žmogaus gyvenimo stiliumi.

XIX a. pabaigos – XX. a. pradžios mados tendencijos

Tuo laikotarpiu, kai gyveno ir kūrė savo teoriją A. Adleris (1870-1937), didelę įtaką socialiniam gyvenimui turėjo tradicijos ir papročiai. Tradicijos reglamentavo individų elgesį, socialinius santykius, palaikė socialinį ir grupinį sutelktumą. Mada taip pat pakludavo tradicijoms, atliko socialinio elgesio reguliavimo vaidmenį. Ir tradicijos, ir mada kūrė standartinį, stereotipinį kultūrinį charakterį. Visos mados naujovės buvo sutinkamos kaip pavojus nusistovėjusiems socialiniams santykiams. Tik XIX a. pabaigoje mada po truputį išsprūdo iš tradicijų kontrolės, įgavo daugiau universalumo. Mažėjo gyventojų sluoksnių aprangos skirtumai. Tokius pokyčius nulėmė pramonės vystymasis, technologiniai išradimai, socialinio mobilumo didėjimas, visuomeninių santykių pokyčiai. Ypač didelę įtaką turėjo moterų kova už lygiateisiškumą. Vyrų kostiumas atlaikė visus revoliucinius perversmus, Pirmąjį pasaulinį karą, o moterų socialinio gyvenimo pokyčiai aiškiai atsispindėjo aprangoje.

Gimus A. Adleriui, moterys dar nešiodavo turniūrus ir korsetus.

XIX a. suknelės su korsetais ir turniūrais (Ogiust Renuar. Paryžietė. 1874 m. Ir Kardifo „Kentauro“ silueto suknelė iš Niujorko kostiumo instituto)

Tačiau jau buvo bandoma pritaikyti damų kostiumą sportui, maudyklėms prie jūros. Periodas nuo 1890 m. iki Pirmojo pasaulinio karo buvo vadinamas *La Belle Epoque* (pranc. - puikioji epocha). Moterų kostiumai, apranga pasižymėjo ypatingu puošnumu, imponantiškumu ir rafinuotumu. Buvo „madingos“ aukštos, monumentalios, pilnkrūtės, brandžių apvalainų formų moterys. Neatitinkančioms madingų standartų teko suteikti figūrai norimą formą, naudojant turniūrus, korsetus, pagalvėles. XIX a. pabaigoje tik pačios drąsiausios išdrįsdavo atsisakyti turniūrų. 1892 m. anglė King rašė: „Nėra išraiškingesnio moters pažeminimo pasireiškimo kaip jos rūbai“. XIX a. pabaigoje moters rūbai puikiai simbolizavo jos padėtį visuomenėje. Moteris buvo dekoratyvus, betesis priedas vyriškoje visuomenėje. XX a. pradžioje prasidėjusi kova už moterų padėties lygiateisiškumą buvo glaudžiai susijusi su moteriško kostiumo paprastėjimu: 1908–1914 metais susiformavo naujas moteriškas siluetas: griežtos, tiesios linijos bei į apačią siaurėjantis sijonas.

XX a. pr. suknelė, išlaisvinanti liemenį, bet supančiojanti kojas (iš žurnalo „La Mode a Paris“, 1922 m.)

Pirmojo pasaulinio karo padarinys buvo daugybės moterų išlaisvinimas iš namų tironijos. Naują moterų visuomeninę padėtį lėmė vyrų mobilizacija ir darbo rankų stygius. Moterų gyvenimo transformacija ir vėl atsispindėjo aprangoje: prasidėjus karui, sijonas sutrumpėjo

iki blauzdų vidurio ir dar trumpėjo, karui besitęsiant. Moterys ėmė kirptis plaukus trumpai, populiarios tapo cheminės garbanos, sintetinės kojinės.

Sutrumpėjo ir suknelės, ir šukuosenos (Iš žurnalo „Vogue“, 1928 m.)

XX a. pr. išsakytos A. Adlerio idėjos apie moters lygiavertiškumą, lyčių lygybę visiškai atitiko to meto situaciją ir moterų siekius. Tuo pat metu buvo pakankamai novatoriškos vyriškoje mokslinėje erdvėje. „*Moterų pasiekimai dažnai neatitinka jų asmeninių galimybių lygio, nes, slegiamos tradicijų ir išankstinių nuostatų, moterys yra linkusios save per menkai vertinti*“, - A. Adleris. Tokiam požiūriui formuoti didelę įtaką turėjo jo žmona Raissa Epstein, iš Rusijos emigravusi socialistė ir feministė.

A. Adlerio žmona
Raissa Timofejevna
Adler

Vyriškas kostiumas antroje XIX a. pusėje pakito nedaug. Kaip ir įprastai, pasižymėjo klasikiniu kirpimu, į akis nekrintančia spalva, suteikiant daug „*reljefiškumo galvai, šiai šviesaus proto monstracijai, ir rankoms, minties bei padermės požymiui*“, - Teofilis Gautiem. Vyriško kostiumo stabilizacija įgalino pramonę gausinti jo gamybą ir pateikti pigią produkciją dirbantiesiems. „Dabar poną nuo pameistrio skiria tik audinio kaina“, - rašė vienas anglų žurnalistas.

XX a. vyriški
modeliai (1916 m.)

A. Adleris visose nuotraukose atrodo ištikimas vyriškos mados puoselėtojas“.

Tradicinis tamsių spalvų kostiumas buvo neatskiriama jo uniforma, kurią pajvairindavo tik kaklaraiščiai ir ūsų forma.

A. Adleris visą gyvenimą ištikimas vyriškam klasikiniam stiliui

Madingas ir šiuolaikiškas A. Adleris

Atsižvelgiant į tai, kad tokia apranga buvo tradicinė ir kartu madinga tuometinėje buržuazinėje visuomenėje, būtų galima teigti, kad A. Adleris buvo madingas, šiuolaikiškas savo klasės atstovas, turintis stiprų bendruomeniškumo jausmą.

Vyriškai madai, kaip ir moteriškai, tuometinėje Europoje buvo keliami griežti visuomenės reikalavimai, juos nusakydavo gero tono taisyklės, pavyzdžiui: „Džentelmenas su iškilu pilvu turėtų atsargiau puoštis ryškių atspalvių liemenėmis, ypač atkreipiančiomis dėmesį į jo neromantišką kūno sudėjimą.“ Griežtai reglamentuotas buvo ir skrybėlių dėvėjimas: „Vyras už namų slenksčio neturi skirtis su skrybėle net per kviestinius pietus. Pietų metu jis palieka ją ant savo kėdės svetainėje, o baliuje, šokio metu, ant partnerės kėdės.“

A. Adleris, kaip matome iš nuotraukų, taip pat laikėsi gero tono taisyklių: nešiojo skrybėlę, lazdelę. Sekė madas: nešiojo madingus tuo metu ūsus *a la Wilhelm*; po 1903 m. įvykusios G. Puccini operos „Madam Batefly“ vyriškame (ir A. Adlerio) garderobe atsiranda „peteliškė“. Į gyvenimo pabaigą A. Adlerio kostiumai šviesėja, dažniau nuotraukose galima išvysti laisvesnį jo „uniformos“ variantą – dviejų dalių kostiumą be liemenės. Apie A. Adlerio polinkį pastovumui, stabilumui, tradicijoms galima spręsti iš visą gyvenimą nekintančios šukuosenos, akinių formos ir ištikimybės klasikiniam kostiumui, net ir laisvalaikiu.

A. Adlerio poilsio akimirka

Kita įdomi A. Adlerio teorijos ir mados sąsaja - požiūris į vaiką. Tuometinės buržuazijos ideologija radikaliai pakeitė požiūrį į vaiką ir į jo drabužį. Išaukštinamas tėvų rūpinimasis palikuonimis ir teigiama, jog tai esanti didžiausia ir garbingiausia pareiga. XIX a. pabaigoje rašoma: jei vaikiški drabužiai fasonu ir papuošimu primena suaugusiųjų, tai beskonė ir neelegantiška apranga. XX a. pradžioje tampa madinga tam tikra vaikų uniforma – jūreiviško stiliaus palaidinės ir suknelės, panašaus silueto ir berniukams, ir mergaitėms

XX a. pradžios vaikiškos visuomeninės „uniformos“

A. Adlerio idėjos apie vaikų auklėjimą ir didžiulę tėvų atsakomybę auklėjimo procese atitiko tuomet besiformuojantį naują požiūrį į vaiką, jos buvo šiuolaikiškos ir „madingos“. Net ir jo paties vaikų apranga (tokia, kaip priimta, kaip madinga) reiškia, kad ypatingą dėmesį A. Adleris skiria vaikų bendruomeniškumo, priklausymo jausmo ugdymui ir išraiškai ne tik savo Individualiosios psichologijos teorijoje, bet ir gyvenime.

A. Adlerio šeima

[domu tik, kad, pats būdamas puikiai prisitaikęs visuomenės narys, itin neišsiskiriantis nei savo išvaizda, nei gyvenimo būdu, jis sukūrė Individualiosios psichologijos teoriją, kurioje akcentuoja žmogaus individualumą, unikalumą, saviraiškos būtinybę. Matyt, būtent jam Teofilis Gautiem skyrė savo šmaikštų pasakymą, kad tikram vyrui kostiumas reikalingas tik dėl galvos „šviesaus proto monstrancijos“ reljefiškumo išryškinimo.

Individualus stilius

XXI a. mada ir jos įtakoje kuriami aprangos stiliai ypač demokratiški. Nebėra aiškiai apibrėžtų socialinių, amžiaus, lyties skiriamųjų ribų. Neliko aiškios ribos tarp dalykinio ir kasdienio drabužio, tarp dieninio ir vakarinio. Anksčiau aiškiai apibrėžti stiliai dabar maišosi, susipina, „skolinasi“ įvairias detales vieni iš kitų. Stilių įvairovė nebesuskaičiuojama, ir vis aktualesnis tampa asmeninis, individualus stilius. *Tampa madingas ne stilius, o individualumas. Tokia tendencija madoje sutampa su A. Adlerio požiūriu į individualų žmogaus gyvenimo stilių. Kiekvieno žmogaus gyvenimo stilius unikalus ir savitas, tokia turėtų būti ir jo išraiška per aprangos stilių.*

Savo santykį su mada, mados siūlomomis naujovėmis kiekvienas žmogus išreiškia individualiai. Ir jei vienam būti senamadiškam – gėda, tai kitas didžiuojasi, galėdamas vieną ir tą patį drabužį dėvėti keletą metų. Vienas kuria savo individualų stilių, kuriam būna ištikimas visą gyvenimą, kitas „transformuojasi“ kartu su sezonine mada.

Šiuo metu labai populiaru tapo įvaizdžio sąvoka (angl. – Image, iš lot. k. imago – vaizdas). Šis terminas reiškia tikslingai formuojamą vaizdą (veido, daikto, reiškinio), turintį daryti emocinį - psichologinį poveikį kitam žmogui. Įvaizdis – tai „vizitinė kortelė“, turinti sukurti norimą įspūdį aplinkiniams.

„Individualus stilius“ ir „įvaizdis“ – skirtingos sąvokos, nors retai egzistuoja viena be kitos. Įvaizdis – tam tikras vaidmuo, o stilius – greičiau žmogaus esmė, jo vidinis „aš“. A. Adlerio klasikinė apranga, jo idėjos, jo gyvenimo būdas, profesija liudija apie vientisą visumą, apie harmoningą asmenybę. Harmoninga asmenybė turi savo individualų stilių ir jį atitinkantį įvaizdį, puikiai save pažįsta, moka tai atvirai išreikšti. Tokiam žmogui iš tikrųjų tinka viskas, ką jis nešioja. Tai vidaus ir išorės harmonijos įrodymas, kai stilius atitinka įvaizdį, o įvaizdis – stilių. Šis harmonijos dėsnis nepavaldu mados kaprizams.

Harmoningas individualus stilius – tai mokėjimas kalbėti drabužių kalba taip, kad tave išgirstų ir suprastų, tai menas būti ir atrodyti savimi.

Harmoningas individualus stilius (Niujorko gyventoja, Eltonas Džonas, Alfredas Adleris – skirtingi žmonės, bet visi, turintys savo individualų stilių)